

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

آموزه‌های حج-آزاد
مدیریت اهل سنت

مدیریت اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری

آموزشی-مجازی حج
مدیریت اهل سنت

مدیریت اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری

مناسک مصور

حج

اہل سنت

(شافعی - حنفی)

مدیریت اہل سنت
بعثہ مقام معظم رہبری

آموزشی-مجازی حج
مدیریت اهل سنت

مدیریت اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری

فهرست مطالب

۷	تقریظ آقای مولوی محمد اسحاق مدنی
۸	تقریظ آقای ماموستا سید محمد شیخ الاسلام
۹	پیشگفتار
۱۱	انواع حج
۱۱	عمره
۱۲	اعمال عمره تمتع
۱۳	احرام
۱۳	مکان بستن احرام
۱۵	زمان احرام
۱۵	کیفیت پوشیدن لباس احرام
۱۷	احرام خانم‌ها
۱۸	نیت
۱۸	تلبیه
۱۹	مستحبات احرام
۲۰	محرمات احرام
۲۱	طواف
۲۲	چگونگی انجام طواف و احکام آن
۲۶	رمل واضطباع
۲۷	نماز طواف
۲۷	واجبات طواف
۲۸	مستحبات طواف
۲۸	سعی بین صفا و مروه
۳۰	مستحبات سعی
۳۰	حلق، تقصیر
۳۲	اعمال حج تمتع

- ۳۳ ..... از تقصیر عمره تا احرام حج
- ۳۴ ..... احرام حج تمتع
- ۳۵ ..... استقرار در منی
- ۳۵ ..... وقوف در عرفات
- ۳۶ ..... وقوف در مشعر الحرام «مزدلفه»
- ۳۸ ..... رمی جمره عقبه
- ۴۰ ..... مسائل رمی
- ۴۲ ..... قربانی
- ۴۵ ..... حلق یا تقصیر
- ۴۵ ..... مسائل حلق و تقصیر
- ۴۶ ..... طواف زیارت یا طواف الافاضه
- ۴۸ ..... نماز طواف
- ۴۹ ..... سعی بین صفا و مروه
- ۴۹ ..... بیتوته در منی
- ۵۱ ..... رمی جمرات سه گانه در روزهای ۱۱ و ۱۲
- ۵۱ ..... طواف وداع
- ۵۲ ..... کودکان و اعمال مربوط به حج و عمره
- ۵۳ ..... سیر اعمال حج
- ۵۴ ..... جنایات
- ۵۹ ..... جرائم مربوط به طواف
- ۶۰ ..... جرائم سعی
- ۶۱ ..... جرائم وقوف
- ۶۲ ..... جرائم رمی و قربانی
- ۶۳ ..... زیارت مدینه منوره
- ۷۱ ..... وداع با رسول خدا (ص)

سفر حج کرده کی این سینه را راست که هر ساله سالها
 در انتظار آن سبزی می برد. لذا لازم است که
 حاجی برای قبولی اعمالش ضمن آن هم به فلسفه و اسرار
 مناسک، احکام مناسک را دقیقاً فرا بگیرد.
 کتاب حاضر که توسط تعدادی از دست‌ان پر همت
 جهت تألیف شده و واحد اهل سنت بعهده مقام رهبری
 اقدام به چاپ و نشر آن نموده است بحمد الله مطابق
 با فقه حنفی و شافعی میباشد و امید است زائران عزیز
 با خواندن و عمل کردن به آن حج مقبول داشته باشند
 رحمت و رضوان خدا را برای امام حنفی (ره) در طول عمر برای
 رهبر فرزوار حضرت آیت‌الله امیر خدایانم، و از ریاست
 بعهده مقام معظم رهبری و واحد اهل سنت بعهده مقام
 خدمت شکر می‌کنم محمد اسحاقی مدنی کارکن ۸۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمِنَ الْعَظِيمِ شَعَارِ الدِّينِ مَا كُنَّا مِنْ تَعْوِكَا لَعَلَّوْنَا

رَبِّهِمْ
جَنَّتْ

مناسک حج و عمرہ کے بارے میں ایک کتاب لکھی گئی ہے جس میں
 حضرت امام شافعی رحمہ اللہ نے جو احکام بیان کیے ہیں
 ان کے ساتھ ساتھ ہی ان کے حواشی اور تفسیریں بھی
 دی گئی ہیں۔ اس کتاب کو "مناسک حج و عمرہ
 شافعی" کے نام سے جانا جاتا ہے۔ اس کتاب کی
 تصانیف میں سے ہے۔

خود در بیان تطہق و آئینہ ، محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم

۷۸ / ۱۳ / ۱۳۸۰

پیشگفتار

وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا
حج، گردهمایی پاکان و نیکان و وارستگان
معنویت گرا و از دنیا رستگان آخرت گراست.
در این کنگره بی بدیل حاجیان از لحظه ای که به
قصد حج از خانه و دیار جدا می شوند و همه
پیوندهای دنیایی را می گسلند، تا آنگاه که در
میقات احرام می بندند تا طواف و وقوف و سعی و
ذبح و... همه جا خدا را می جویند و در پی
وصال اویند.

حج یک اردوی آموزشی چند روزه و تمرین
برای آماده سازی انسان است تا در پهنه زندگی
،همواره خدا را بجوید و با شیطان به ستیز برخیزد.
بی تردید اگر حاجی در این سفر پر رمز و راز به
مناسک و اعمال پر معنای حج بی توجه باشد به
رموز و اسرار حج نیز دست نخواهد یافت.

از این رو زائر بیت الله باید پیش از هر چیز به
یادگیری مسائل شرعی حج بپردازد و با استفاده از
روحانیون ارجمند و نیز مطالعه منابع فقهی، تاریخی
و اخلاقی مربوط به حج و زیارت و اماکن مقدسه
مکه و مدینه خود را برای این سفر معنوی آماده کند.
بر روحانیون و مدیران کاروان ها نیز لازم است

که در راهنمایی همه جانبه زائران بکوشند؛ چنانکه
مجدد حج ابراهیمی حضرت امام خمینی (ره) فرمود:
«علمای اعلام کاروان‌ها از زوار خویش دعوت
نمایند و برای آنان مجلس درس مناسک قرار دهند
و بر حجاج واجب است برای یاد گرفتن، لحظه‌ای
را کوتاهی نکنند و با تمام توان مسایل را یاد بگیرند
و با علم به مسائل، مناسک را عمل کنند»

امید است کتاب حاضر - که به صورت مصور و
طبق مذهب شافعی و حنفی تهیه شده است - راهیان
دیار یار را مفید افتد و زائران حرم مقدس
نبوی (ص) را به کار آید و به درستی عبادات برادران
و خواهران اهل سنت کمک کند.

در تهیه این مجموعه لازم است از همه عزیزانی
که در تدوین و تصحیح این کتاب همکاری
داشته‌اند، از روحانیون محترم حنفی آقایان مولوی:
محمد اسحاق مدنی، نذیر احمد سلامی، حامد و
عبدالصمد دامنی و از روحانیون ارجمند شافعی
آقایان ماموستا: سید محمد شیخ الإسلام و محمد امین
راستی تشکر نمائیم.

حُجُّكُمْ مَقْبُولٌ وَسَعْيِكُمْ مَشْكُورٌ .

انواع حج

حج سه نوع است:

۱- حج تمتع: حاجی اول، احرام عمره می بندد و پس از انجام اعمال عمره از لباس احرام خارج، و محرمات احرام بر او حلال می شود تا روز هشتم ذی الحجه که دوباره لباس احرام می پوشد و مناسک حج را انجام می دهد.

۲- حج قران: حاجی اعمال عمره و حج را با یک احرام از میقات انجام می دهد و تا پایان حج از لباس احرام خارج نمی شود، لذا از اول ورود به مکه تا رمی جمره عقبه و حلق یا تقصیر در روز عید قربان در لباس احرام باقی می ماند.

۳- حج افراد: حاجی وقت سفر فقط نیت حج را می کند و فقط برای حج احرام می بندد و عمره را با حج جمع نمی کند.

چون در حج قران برای حاجی به دلیل استمرار لباس احرام، محدودیت و سختی ایجاد می شود غالب حجاج به ویژه ایرانیان حج را به صورت تمتع به جا می آورند و لذا در این کتاب به بیان احکام حج تمتع می پردازیم.

عمره

حاجیانی که برای انجام حج تمتع مشرف می شوند باید اول، اعمال عمره تمتع را انجام دهند و

سپس از احرام خارج شوند و در روز هشتم ذی‌الحجه مجدداً لباس احرام بپوشند و اعمال حج تمتع را انجام دهند.

وقت عمره تمتع از اول شوال تا هفتم ذی‌الحجه است:

اعمال عمره تمتع عبارت‌اند از:

- ۱- پوشیدن لباس احرام با نیت و گفتن تلبیه
- ۲- طواف یعنی چرخیدن هفت مرتبه دور کعبه
- ۳-^(۱) در فقه حنفی دو رکعت نماز طواف واجب است و باید پشت مقام ابراهیم یا جای دیگر مسجد الحرام انجام شود، اما در فقه شافعی نماز طواف جزء ارکان و واجبات نیست و سنّت می‌باشد و بهتر است پشت مقام باشد.
- ۴- هفت مرتبه سعی بین کوه صفا و مروه که باید از صفا شروع و به مروه ختم شود.
- ۵- حلق یا کوتاه کردن موی سر.
- ۶* در فقه شافعی رعایت ترتیب در اعمال فوق جزو ارکان است. رعایت ترتیب در فقه حنفی واجب است، اما از ارکان نمی‌باشد.

---

۱ - این علامت (*) بر اختلاف نظر دو مذهب در یک موضوع دلالت دارد.

۱- احرام

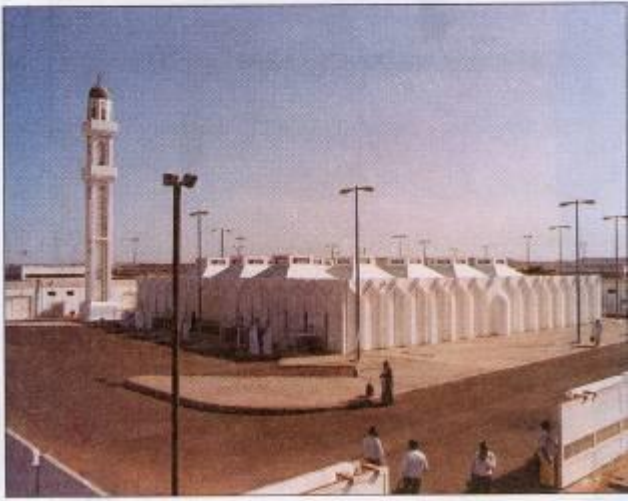
الف - مکان بستن احرام

بستن احرام: هر حاجی برای عمره تمتع می تواند در یکی از میقات های پنجگانه مُحَرَّم شود آن میقات ها عبارتند از: ۱- ذوالحلیفه یعنی مسجد شجره که به نام بئر حضرت علی (رضی الله عنه) نیز معروف است. ۲- جحفه ۳- قَرْن المنازل ۴- یَلْمَم ۵- ذات عرق

مسجد شجره

مسجد جحفه

حاجیان ایرانی اگر مدینه قبل باشند، پس از زیارت مرقد نبی اکرم(ص) به طرف مکه حرکت می کنند و در مسجد شجره که در حدود هفت کیلومتری مدینه در مسیر مکه است، لباس احرام می پوشند؛ ولی حاجیانی که مدینه بعد هستند و مستقیماً از فرودگاه جده وارد مکه مکرمه می شوند چون هنگام پرواز از میقات عبور می کنند و باید در آن لحظه ها محرم باشند، لازم است در ایران لباس احرام را بپوشند و بهتر است پس از یادگیری احکام احرام از روحانیون کاروانها در فرودگاه ایران محرم شوند^(۱).

زمان احرام:

زمان احرام از اول شوال تا پیش از ظهر روز نهم ذی حجه می باشد که به نام ماه های حج یاد می شوند. اگر کسی پیش از ماه شوال برای حج تمتع یا قرآن یا افراد احرام ببندد، حج را انجام نداده است.

کیفیت پوشیدن لباس احرام

آقایان باید تمام لباس های دوخته حتی لباس زیر

---

۱ - البته برادران شیعه از فرودگاه جده که به سوی مکه مکرمه حرکت می کنند در مسجد جحفه، که بین جده و مکه قرار دارد، لباس احرام می پوشند.

و کوچک و جوراب و کلاه را از تن بیرون آورند و دو پارچه غیر دوخته و پاک را بر تن کنند که یکی را مانند لنگ بر کمر ببندند و دیگری را بر شانه‌ها اندازند. بهتر است لباس احرام سفید و تمیز باشد. کفش محرم باید طوری باشد که بر آمدگی روی پاها پوشیده نشود.

احرام خانمها

خانمها برای احرام بستن می توانند لباس دوخته تمیز بپوشند که بهتر است سفید باشد. اما لازم است صورت خود را نپوشند و اگر برقع (روبند) دارند طوری باشد که روبند با پوست صورت آنها تماس نداشته باشد و با فاصله‌ای بالای صورت قرار گیرد. زیور آلات برای زنان مانعی ندارد.

* پوشیدن دستکش در فقه حنفی برای زنان مانعی

ندارد، اما در فقه شافعی طبق قول اصح جایز نیست. حالت حیض و نفاس مانع محرم شدن نیست و زن حائض تمام مناسک حج را باید انجام دهد. فقط طواف و نماز طواف را ترک کند، تلبیه را آهسته ادا و وارد مسجد نشود.

نیت

هر زائر هنگامی که لباس احرام را می پوشد باید نیت کند که احرام عمره تمتع را برای خشنودی خداوند به جا می آورد و بهتر است نیت را به زبان آورده و طبق مناسک حنفیه بگوید:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِي وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي».

یعنی: بار الهی من تصمیم عمره دارم. تو آن را بر من آسان گردان و از من بپذیر.

و یا طبق عبارت شافعیه بگوید:

نَوَيْتُ الْعُمْرَةَ وَأَحْرَمْتُ بِهَا لِلَّهِ تَعَالَى

نیت کردم عمره انجام دهم و برای خداوند تبارک و تعالی به آن احرام بستم.

تلبیه

حاجی هنگامی که لباس احرام پوشید و نیت کرد، لازم است بگوید:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ

الْحَمْدُ وَالنَّعْمَةُ لَكَ وَالْمُلْكُ، لَا شَرِيكَ لَكَ

یعنی: من حاضرم، پروردگارا حاضرم؛ تو شریک نداری؛ من حاضرم. همه ستایش‌ها و نعمت و پادشاهی مخصوص توست، تو را شریکی نیست.

تذکر: تلبیه بعد از بستن احرام در همه احوال به خصوص هنگام تغییر زمان و مکان و حالات مانند صبح، شام، نشستن، برخاستن، خارج شدن از محلی، داخل شدن به مکانی، وقت ملاقات و برخورد با افراد دیگر، هنگام رخصت، بیدار شدن از خواب، وقت سوار شدن، پیاده شدن و در فراز و نشیب، سنت است، جز در حال طواف و سعی صفا و مروه، در این دو حال دعای مأثوره از حضرت پیامبر(ص) را بخواهند، لازم به توضیح است محرم به حج، تا رمی جمره عقبه که در روز عید انجام می‌گیرد تلبیه می‌گوید ولی معتمر زمانی که وارد مسجد الحرام می‌شود و شروع به طواف می‌کند، تلبیه را قطع می‌نماید.

مستحبات احرام

مستحب است حاجی قبل از احرام غسل کند؛ وضو بگیرد، خود و لباسش را با اشیائی که جرم ندارند خوشبو کند، و دو رکعت نماز احرام بخواند. بهتر است در حال نماز روی سر خود را با گوشه

لباس احرام خویش بپوشانند. البته پس از نیت احرام تا هنگامی که از احرام بیرون نیامده است باید سر را نپوشانند. تلبیه بسیار بگوید و با صدای بلند بگویند، پس از تلبیه بر پیامبر(ص) درود بفرستد، از خداوند تقاضا کند که به بهشت برسد و از جهنم نجات دهد.

هنگام مشاهده خانه کعبه تکبیر و تهلیل بگویند، برای وارد شدن به مسجد الحرام غسل کند و وقتی وارد مکه شد ابتدا به مسجد الحرام برود، از باب بنی شیبه وارد شود و طواف انجام دهد.

محرمات احرام

۱- پوشیدن لباس دوخته و یا تنیده شده، پیراهن، شلوار، کلاه، عمامه، کت و لباس زیر برای آقایان. به جز کمر بند برای حفظ پول که اشکالی ندارد، پوشیدن بقیه لباس‌ها ممنوع است.

۲- پوشیدن سر و صورت و پشت پا برای آقایان و پوشیدن صورت برای زنان.

۳- به کارگرفتن و استفاده کردن از عطریات، هر نوع که باشند، صابون و کرم خوشبو و بوییدن گل‌های خوشبو با قصد و اراده و عمداً، اما چنانچه خود قصدی نداشت و بوی خوشی به مشامش رسید ایرادی ندارد.

۴- کوتاه کردن و تراشیدن موی بدن از هر جا که

باشد.

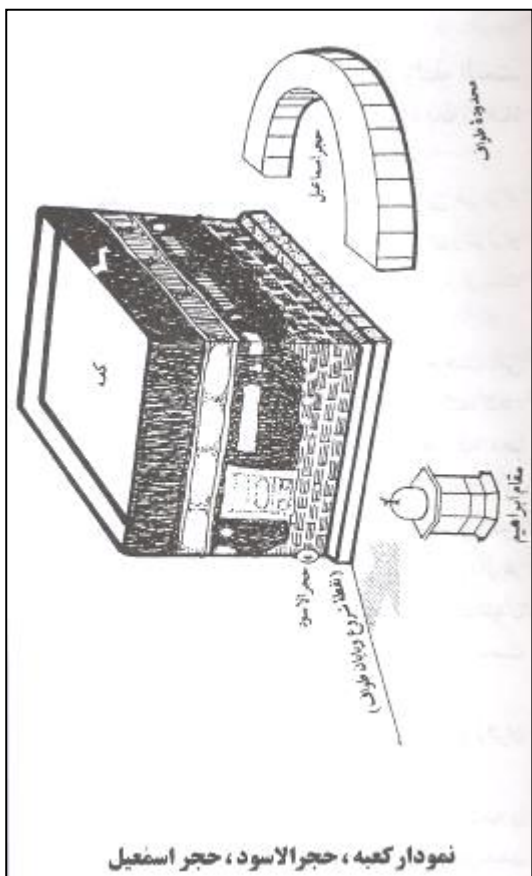
- ۵- گرفتن ناخن
- ۶- جماع و هر نوع لذت جنسی
- ۷- بحث و گفتگوی جماع در حضور زنان
- ۸- جنگ و جدل و برخورد نامناسب با حجاج
- ۹- شکار و همکاری با شکارچی
- ۱۰- کشتن و گرفتن ملخ و امثال آن
- ۱۱- قطع درخت و گیاه خود رویده حرم که در ملک کسی نیست.

۲- طواف

دومین عمل عمره تمتع، طواف خانه خداست. کسی که برای انجام عمره تمتع، محرم، و وارد مکه و مسجد الحرام می‌شود باید به نیت طواف، هفت مرتبه به دور خانه کعبه بگردد که هر «دور» را یک شوط می‌نامند.

چون نیت، فرض است، طواف بدون نیت صحیح نیست و می‌تواند چنین نیت کند: خداوندا اراده عمره و هفت شوط طواف بیت را دارم؛ از من بپذیر و انجام آن را بر من آسان کن و اگر می‌تواند عبارت عربی ذکر شده قبل را بگوید.

چگونگی انجام طواف و احکام آن

قبل از شروع طواف رو به روی حجر الأسود بایستد.

- دو دست را به اندازه تکبیر تحریمه بلند کند و در صورت عدم ازدحام و یاد داشتن، این دعا را بخواند:

بِسْمِ اللَّهِ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ
وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُمَّ إِيْمَانًا بِكَ وَوَفَاءً
بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

ترجمه: به نام خداوند بزرگ، نیست خدایی غیر از او، ستایش مخصوص خداوند است و درود و سلام برای رسول او باد. خدایا به تو ایمان آوردم و به عهد تو وفا کردم و از سنت نبی (ص) تو پیروی کردم.

اما اگر دعا را بلد نیست و یا فراوانی جمعیت فرصت نمی دهد، به خواندن «بسم الله، الله اکبر و الله الحمد» اکتفا کند. معمولاً در ایام حج چنین فرصتی دست نمی دهد که دعا بخواند. سنت است اگر می تواند حجر الاسود را ببوسد، اگر ممکن نیست استلام کند و اگر بوسیدن و استلام حجر الاسود ممکن نیست و موجب آزار حاجیان می شود، دست را از هر جا که موازی حجر الاسود می شود، به عنوان بوسیدن حجر الاسود بلند کند و اشاره کند. و برخی نیز گفته اند دست خود را به نشانه حجر ببوسد.

اگر چنانچه برای بوسیدن حجر به لگدمال کردن زائران مبادرت کند مرتکب جرم شده و گناهکار می باشد.

طواف را از حجر الاسود شروع کند، در حالی که کعبه را سمت چپ خود قرار داده دور کعبه بچرخد. هر بار چرخیدن دور کعبه یک شوط نامیده می شود

و هفت شوط گردش دور کعبه یک طواف به‌شمار می‌آید.

بوسیدن و یا استلام حجر الاسود در صورت خلوت بودن در دفعه اول و دفعه آخر یعنی بار هشتم سنت مؤکد است.

طواف در تمام اوقات شبانه روز، جایز است حتی در اوقاتی که نماز مکروه است، بجز وقت خطبه نماز جمعه و موقع اقامه نماز جماعت که در این دو وقت طواف مکروه است.

هنگام طواف، طواف کننده باید از پشت دیوار حطیم (حجر اسماعیل) دور بزند و از داخل حطیم نرود چون حجر اسماعیل جزو کعبه، و محل دفن حضرت اسماعیل است. هم‌چنین حضرت هاجر و بسیاری از پیامبران در آنجا دفن هستند.

مستحب است پس از طواف و قبل از نماز طواف به‌ملتزم - قسمتی از دیوار کعبه است که در میان در ورودی بیت و حجر الاسود واقع شده است - برود و دعا و التماس وزاری کند، به شرط آنکه موجب اذیت و آزار دیگران نشود.

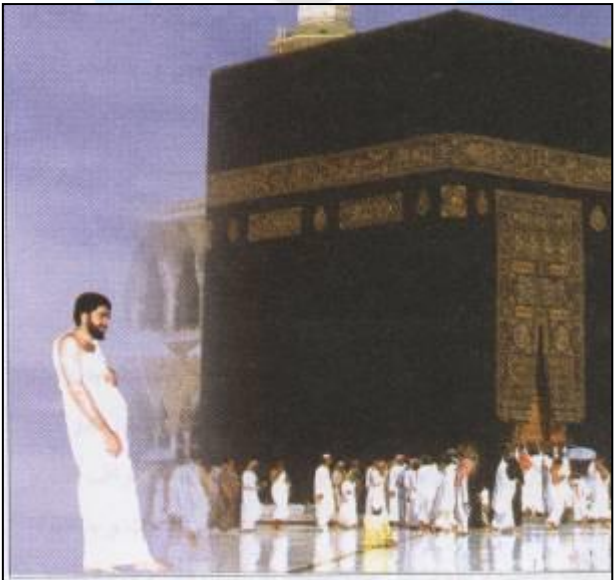

رمل واضطباع:

در طواف عمره و طواف حج، که بعد از آن باید سعی انجام بگیرد، سنت است که مردان در سه شوط اول رمل، و در هر هفت شوط اضطباع کنند البته در وقت نماز سنت آن است که اضطباع نکنند.

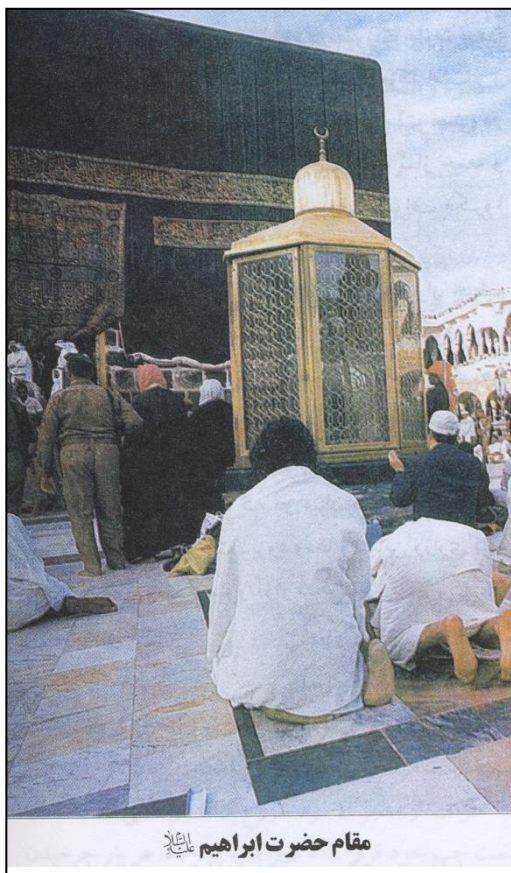
رمل یعنی تکان دادن بازوها و قدم برداشتن همچون پهلوانان.

اضطباع یعنی حوله احرام را از زیر بغل راست عبور دهد و روی شانه چپ بگذارد. اما هنگام خواندن نمازها بغل را بپوشاند.

۳- نماز طواف

* - بعد از هر طواف، اعم از نفلی و یا واجب، خواندن دو رکعت نماز طواف است که باید بلافاصله بعد از طواف، نماز خوانده شود، زیرا تأخیر در آن، بدون عذر مکروه است.

مقام حضرت ابراهیم عليه السلام

* - در فقه شافعی نماز طواف جزء سنت‌های حج و در فقه حنفی از واجبات حج می‌باشد.
نماز طواف دو رکعت است که بهتر است آن را پشت مقام ابراهیم بخواند. چون در ایام حج ازدحام است و در مقام ابراهیم مشکل است می‌تواند آن را در هر جای خلوت مسجد الحرام و حتی در خارج مسجد بخواند.

مستحب است ، سپس به محل زمزم برود و آب زمزم را بنوشد و در آن محل دعا کند که محل قبولی دعاست . پس از نوشیدن آب زمزم برای بار نهم استلام حجر و یا بلند نمود دست‌ها سنت است.

واجبات طواف:

ستر عورت، طهارت از حدث و نجاسات، کعبه را در سمت چپ قرار دهد، از حجر الاسود شروع کند، (در فقه حنفی برخی آن را مستحب می‌دانند) دور خانه طواف کند و حرکت از روی شاذروان و داخل حجر جایز نیست و به دیوار کعبه دست نزند، داخل مسجد الحرام باشد، هفت مرتبه طواف کند.

مستحبات طواف:

پیاده و خود طواف کند، حجر را ببوسد و صورت بر آن بگذارد؛ اگر نمی‌تواند، استلام کند؛ اگر ممکن نیست با دست اشاره کند؛ رکن یمانی را استلام کند؛ دعاهای وارده را بخواند؛ در سه شوط اول رمل کند؛ اضطباع کند؛ شوط‌های طواف را بدون فاصله انجام دهد.

* - (در مذهب شافعی دو رکعت نماز طواف بخواند).

۴- سعی بین صفا و مروه

پیمودن مسیر بین صفا و مروه را در هفت مرتبه - که امروز به صورت سالن و دو طبقه ساخته شده - سعی می‌نامند. سعی از صفا شروع، و به مروه ختم می‌شود.

پیمودن مسافت و فاصله از صفا تا مروه یک مرتبه سعی و برگشتن از مروه به صفا مرتبه دوم سعی به شمار می‌آید.

بدین ترتیب هر بار حرکت کردن بین صفا و مروه یک سعی به شمار می‌رود و باید هفت مرتبه سعی کند که از صفا شروع می‌شود و به مروه ختم می‌گردد.

لازم است سعی را با نیت خوشنودی خدا به جا آورد.

مستحبات سعی

- ۱- بهتر است نیت را بر زبان آورد و قبل از شروع سعی روی به بیت الله کند و چنین بگوید:
 خدایا می خواهم سعی بین صفا و مروه انجام دهم،
 از من بپذیر و بر من آسان نمای.

۲- دست‌ها را به صورت دعا بلند، و دعا کند.
۳- مردها باید در فاصله ما بین اخضرین، که با مهتابی‌های سبز علامت گذاشته شده است با سرعت راه بروند که این کار را هروله نامند.
۴- هر بار که به صفا یا مروه می‌رسد کمی توقف، و دعا کند.

۵- پس از پایان سعی دو رکعت نماز در مطاف بخواند و اگر در گوشه‌ای از باب العمره بخواند نیز صحیح است.

دانی که چرا صاحب این خانه نموده است
واجب به همه سعی میان دو جبل را؟
زیرا که تو هم در همه عمر چو هاجر
بی وقفه به راهش گذری هر چه گسل را

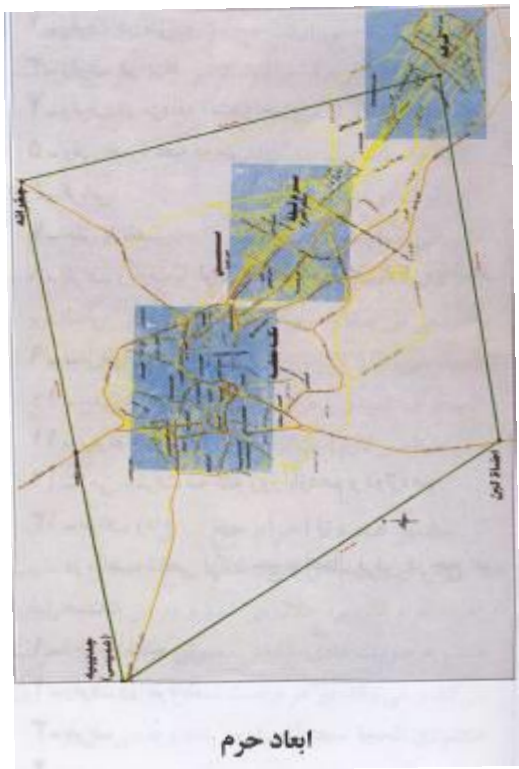
۵- حلق یا تقصیر

کوتاه کردن و یا تراشیدن سر است^(۱) که زمان و مکان معینی ندارد. بیرون از مسجد سلمانی وجود دارد و یا می‌تواند آنرا در محل استراحت انجام دهد، اما تا قبل از انجام حلق و یا قصر، رعایت محرمات احرام الزامی است، هر وقت انجام داد از احرام خارج می‌شود و می‌تواند لباس خود را بپوشد.
* در مذهب شافعی حداقل حلق و تقصیر سه دانه

۱- برادران شیعه اگر حج اول آنها باشد برای انجام حلق در حج در این مرحله فقط باید تقصیر کنند.

موی سر می باشد.

* در مذهب حنفی حداقل حلق یک چهارم موی سر و حداقل تقصیر کوتاه کردن یک بند انگشت از نوک موی سر می باشد.

اعمال حج تمتع

- ۱- احرام با نیت
  - ۲- وقوف در منی
  - ۳- وقوف در عرفه
  - ۴- وقوف در مزدلفه (مشعر الحرام)
  - ۵- رمی جمرة عقبه در منی
  - ۶- قربانی
  - ۷- حلق یا تقصیر
  - ۸- طواف زیارت یا طواف الافاضه یا طواف الرکن، یا طواف یوم النحر
  - ۹- نماز طواف
  - ۱۰- سعی بین صفا و مروه
  - ۱۱- بیتوته در منی
  - ۱۲- رمی جمرات سه گانه روز یازدهم و دوازدهم
  - ۱۳- طواف وداع
- * در مذهب شافعی ارکان حج یا اعمال فرض در حج امور ذیل هستند:

- ۱- احرام با نیت،
- ۲- وقوف در عرفات
- ۳- طواف
- ۴- سعی
- ۵- حلق
- ۶- ترتیب در اعمال فوق

و باقی واجبات حج می باشند.

* در مذهب حنفی ارکان حج دو چیز است:

۱- وقوف در عرفه ۲- طواف الزیارة. احرام با نیت نیز از شرایط حج می باشد. که حج بدون آن تحقق نمی یابد.

اما واجبات مهم عبارتند از:

۱- وقوف در مزدلفه

۲- رمی جمرات

۳- حلق یا تقصیر

۴- سعی بین صفا و مروه

۵- قربانی

۶- طواف الصدر یا طواف الوداع (ترتیب بین

رمی و ذبح و حلق یا تقصیر لازم است).

از تقصیر عمره تا احرام حج

پس از پایان یافتن اعمال عمره تمتع، اعمالی که به سبب احرام حرام شده بود حلال می شود و در این فاصله تا روز هشتم به صورت عادی با لباس معمولی در نمازها شرکت می کند و می تواند در هر فرصت ممکن طواف کند اما روز هشتم ذی الحجه مجدداً احرام می بندد و به منی می رود.

۱- احرام حج تمتع

اولین عمل از اعمال حج

کیفیت احرام حج مانند عمره است ولی در نیت تفاوت دارد، آنجا به نیت عمره محرم می‌شد و اینجا به نیت حج تمتع محرم می‌شود.

زمان احرام حج روز هشتم ذی الحجه تا روز دهم است.

برای شروع اعمال حج در محل استراحت و ساختمان خود، اول غسل کند؛ لباس احرام را بپوشد و به مسجد الحرام برود و بطور استحبابی طواف، و دو رکعت نماز طواف را ادا کند و سپس دو رکعت نماز احرام بخواند و نیت حج کند به این شکل:

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْحَجَّ فَيَسِّرْهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي:

خدایا حج را اراده کرده‌ام انجام آن را بر من آسان نما و از من بپذیر و سپس تلبیه گوید: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ.

با خواندن تلبیه احرام شروع می‌شود و رعایت همه ممنوعات احرام الزامی است.

*- طبق فقه حنفی محرم پس از رمی جمره عقبه و ذبح قربانی و حلق یا تقصیر از احرام بیرون می آید و براساس فقه شافعی پس از رمی جمره عقبه و حلق از احرام خارج می گردد، پس از انجام اعمال فوق تحلل اول حاصل می شود و همه محرمات احرام غیر از مباشرت با همسر بر او حلال می گردد.

۲- استقرار در منی

دومین عمل از اعمال حج

حجاج پس از احرام به سمت منی حرکت می کنند. و سنت است که شب نهم را در منی بگذرانند و نماز ظهر، عصر، مغرب، عشا و صبح روز نهم را در چادرها بخوانند.

* ماندن در منی در مذهب شافعی سنت است^(۱)، در مذهب حنفی واجب است اما ترک آن موجب دم نمی شود.

۳- وقوف در عرفات

سومین عمل از اعمال حج

قبل از ظهر روز نهم در صحرای عرفات داخل چادرها مستقر می شوند و از زوال ظهر تا غروب. ماندن در آن صحرا واجب است. وقوف در عرفات

---

۱ - برادران شیعه چون وقوف شب نهم را در منی واجب نمی دانند معمولاً صبح نهم ذی الحجه از مکه مکرمه به سوی عرفات حرکت می کنند.

از فرائض حج است ولذا بدون وقوف در عرفات، حج ادا نمی‌گردد. چنانچه کسی نتوانست در عرفات وقوف کند، حج او ادا نشده و واجب است که حج را اعاده کند. وقت وقوف بعد از زوال تا غروب است.

مستحب است روز نهم قبل از زوال غسل کند و اگر ممکن نباشد وضو بگیرد و به مسجد نمره برود و بعد از زوال نماز ظهر و عصر را با هم در وقت ظهر به جماعت به جای آورد.

*- وقت وقوف از زوال ظهر تا غروب بعد از ظهر روز عرفه است، ولی اگر کسی نتوانست در این وقت حاضر شود و شبانگاه تا قبل از طلوع فجر عید قربان، خودش را به عرفات رساند، وقوف را انجام داده است.

۴- وقوف در مشعر الحرام «مزدلفه»

چهارمین عمل از اعمال حج وقوف در مزدلفه است.

وقت آن بعد از غروب آفتاب روز نهم است به گونه‌ای که حجاج نماز مغرب را در عرفات نمی‌خوانند بلکه پس از غروب از عرفات به سوی مزدلفه حرکت می‌کنند و در وقت عشاء نماز مغرب و عشاء را به طریق جمع و قصر ادا می‌کنند. یعنی

اول اذان گفته می‌شود و سه رکعت نماز مغرب و دو رکعت نماز عشاء اقامه می‌شود. که همان یک اذان و یک اقامه برای هر دو نماز کافی است. پس از خواندن نماز عشاء، می‌تواند سنت‌های مغرب و سنت‌های عشاء و وتر را بخواند. قصر یعنی دو رکعتی خواندن نماز عشاء که در مزدلفه واجب است.

* - تأخیر نماز مغرب به وقت عشاء و جمع بین نماز مغرب و عشاء در فقه شافعی سنت است ولی در فقه حنفی واجب است، ولذا اگر شخص حنفی نماز مغرب را در عرفات یا بین راه و در وقت مغرب بخواند باید آن را در وقت عشاء در مزدلفه اعاده نماید.

بیتوته و وقوف شب دهم در مزدلفه تا طلوع خورشید واجب است. وقت آن نزد احناف بعد از نماز مغرب و عشاء تا طلوع آفتاب و نزد شافعیه مقداری از نیمه شب تا پس از نماز صبح است. ترک وقوف واجب نزد حنفی موجب دم می‌شود و نزد شافعی اختلاف در وجوب و استحباب دم است.

زنها، مردان پیر، ضعیف و مریض که نمی‌توانند وقوف کامل را انجام دهند و سپس به‌منی بروند و در ازدحام جمعیت رمی جمره کنند، و همچنین کسانی که به‌آنها کمک می‌شود می‌توانند قبل از

طلوع فجر به منی بروند و معذور به شمار می آیند و هیچ گونه کفاره‌ای بر آنان لازم نیست.

اما ترک آن بدون عذر موجب دم می‌گردد، لیکن در مسائل احرام فرقی بین مریض و سالم وجود ندارد. هر کدام مرتکب جرمی شوند، دم لازم می‌گردد.

معمول است که از مزدلفه برای روز دهم، یازدهم و دوازدهم جمعاً چهل و نه عدد سنگریزه تهیه می‌کنند و با خود برمی‌دارند که برای روز دهم، هفت عدد و برای روز یازدهم و روز دوازدهم هر روز بیست و یک عدد استفاده می‌شود.

۵- رمی جمره عقبه

پنجمین عمل از اعمال حج

پس از خواندن نماز صبح در مزدلفه قبل از طلوع آفتاب به سمت منی برای رمی جمره عقبه حرکت می‌کنند. باید دقت کرد که اشتباهاً جمره اول یا دوم به جای سوم رمی نشود.

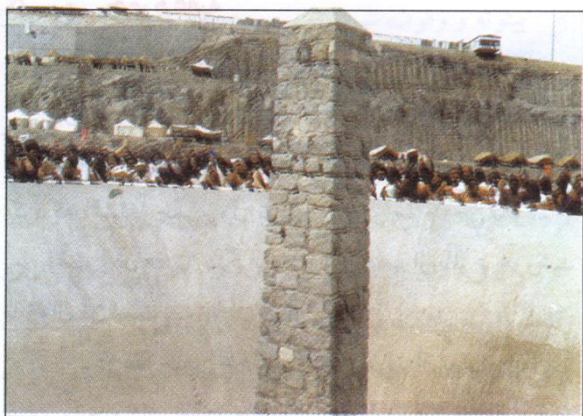
وقت زدن هفت سنگریزه در روز دهم از طلوع خورشید تا زوال آن است.

*- در فقه حنفی به دلیل ازدحام می‌توان بعد از زوال تا غروب انجام داد، اما در صورت اضطرار تا قبل از طلوع فجر شب یازدهم نیز می‌تواند رمی کند.

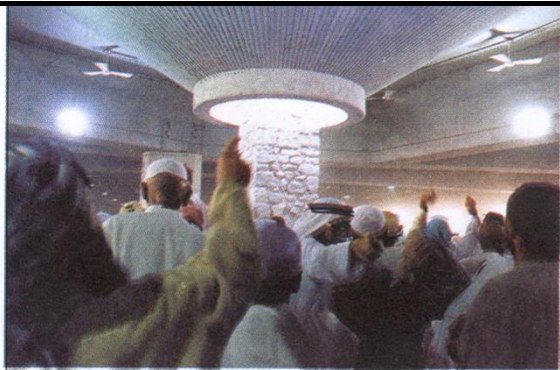
در مذهب شافعی رمی جمره عقبه بهتر است قبل از ظهر انجام شود، تا غروب آفتاب نیز می‌تواند انجام دهد، در صورت اضطرار تا آخر ایام تشریق جایز است.

مستحب است هر سنگریزه را با دست راست با گفتن بسم الله، الله اکبر بیندازد و این دعا را بخواند.
(رَعْمًا لِلشَّيْطَانِ وَرِضَىٰ لِلرَّحْمَنِ اللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا مَبْرُورًا وَسَعِيًّا مَشْكُورًا وَذَنْبًا مَغْفُورًا).

ترجمه: این سنگریزه را برای ذلیل کردن شیطان و رضایت پروردگار می‌زنم. خدایا حج مرا بپذیر و کوششم را قبول فرما و گناهم را ببخش.

رمی جمره عقبه از طبقه بالا

رمی جمره عقبه از طبقه پائین

مسائل رمی

مسأله ۱- افراد معذور، پیرمردان، زنان، بیماران چنانچه نتوانند تا غروب آفتاب روز دهم جمره را رمی کنند در طول شب تا قبل از طلوع فجر روز بعد یعنی روز یازدهم، اگر رمی کنند واجب ادا می‌گردد، چون تا قبل از طلوع فجر جزو شب روز دهم است. در فقه شافعی در صورت اضطرار تا آخر ایام تشریق جایز است.

مسأله ۲- چنانچه رمی در وقت خود انجام نگیرد قضای آن واجب و دم نیز لازم می‌گردد.

مسأله ۳- افراد باید با دست خود رمی کنند. دیگری را بدون عذر شرعی نائب قرار دادن جایز نیست. عذری را می‌توان برای نائب گرفتن شرعی و موجه قرارداد که به دلیل آن مجاز به خواندن نماز

به صورت نشسته باشد؛ همچنین کسانی که نتوانند با وسیله نقلیه تا محل جمره بروند و یا اگر بروند بیماری آنها تشدید می شود، می توانند به دیگری نیابت دهند.

مسأله ۴-* در فقه حنفی کسی که نیابت فرد معذوری را قبول می کند، افضل است که اول جمرات را از طرف خود و سپس برای معذور رمی کند و در صورتی که ازدحام باشد هر جمره را اول به حساب خود و سپس به حساب نیابت انجام دهد. اما طبق نظر برخی فقهای شافعی حاجی باید اول هر سه جمره را از طرف خود رمی کند پس از اتمام جمرات رمی سه جمره را مجدداً به نیابت انجام دهد و برخی دیگر مانند نظر حنفیه فتوا داده اند.

مسأله ۵- معذور باید به یکی نیابت دهد. چنانچه کسی بدون نیابت برای معذور رمی کند، جایز نیست.

مسأله ۶- سنگریزه ها اگر به جمره نخورد ولی نزدیک آن داخل محوطه دیوار شده بیفتد، ایرادی ندارد و چنانچه خارج از محدوده بیفتد ادا نمی شود، باید آن را اعاده کند.

۶- قربانی

ششمین عمل از اعمال حج

پس از رمی جمره عقبه، ذبح گوسفند به عنوان دم شکر، که اصطلاحاً قربانی گفته می شود، واجب و تا سه روز انجام آن جایز است.

*- در فقه حنفی پس از رمی جمره باید قربانی کند و سپس حلق یا تقصیر انجام دهد. تا قربانی را انجام نداده حلق و قصر (که بعضی نا آگاهان انجام می دهند) صحیح نیست و حاجی نمی تواند با انجام آنها از احرام خارج شود. اما در فقه شافعی اولاً ترتیب فوق واجب نیست ثانیاً تحلل اول به رمی جمره عقبه و حلق یا قصر قبل از قربانی حاصل می شود.

*- مسأله: در فقه حنفی چنانچه فرد دیگری را برای کشتن قربانی نیابت دهد باید صبر کند تا خبر کشتن قربانی به او داده شود، بعد حلق و یا قصر کند و از احرام خارج شود.

۷- حلق و یا تقصیر

هفتمین عمل از اعمال حج است

واجب است حاجی از حلق یا تقصیر، یکی را انجام دهد.

*- در فقه حنفی حلق یا تقصیر پس از قربانی در روز دهم، تا دوازدهم انجام می گیرد.

در فقه شافعی حلق مقید به روزهای خاص نیست و قابل تأخیر است.

- **مسئله: تحلل اول** - آن است که همهٔ محرّمات احرام جز مباشرت جنسی بر حاجی حلال می شود، و از لباس احرام بیرون می آید، تحلل دوم آن است که مباشرت جنسی بر حاجی حلال می شود: وقت تحلل دوم پس از انجام طواف زیارت (افاضه) است.
*- در مذهب حنفی تحلل اول پس از رمی جمرهٔ عقبه و حلق یا تقصیر و قربانی حاصل می شود.

اما در فقه شافعی تحلل اول متوقف بر قربانی نیست بلکه پس از رمی جمره و حلق یا تقصیر حاصل می گردد.

مسائل حلق و تقصیر

*- **مسئله ۱-** چنانچه کسی قبل از قربانی حلق کند طبق فقه حنفی بر او دم واجب می گردد. و اما طبق فقه شافعی هیچ اشکالی ندارد.

مسئله ۲- حلق سر در منی سنت است و در

جاهای دیگر محدوده حرم جایز است.

*- **مسأله ۳-** حلق سرخارج از محدوده حرم، طبق مذهب حنفی موجب دم است ولی در فقه شافعی اشکالی ندارد.

*- **مسأله ۴-** طبق فقه حنفی خواهران به اندازه یک انگشت از یک چهارم موی سر را قصر کنند، کافی است و از احرام بیرون آیند. و طبق فقه شافعی کوتاه کردن اندکی حتی ۳ مو هم برای زنان مانند مردان کافی است.

۸- طواف زیارت یا طواف الافاضه

هشتمین عمل از اعمال حج

بزرگترین عملی که در روز دهم انجام می‌گیرد طواف زیارت است.

بهترین وقت برای ادای این طواف روز دهم ذی الحجه است ولی اگر تا پیش از غروب آفتاب روز دوازدهم نیز انجام گردد جایز است.

*- **مسأله ۱-** اگر کسی طواف زیارت را از غروب دوازدهم به تأخیر انداخت، طبق فقه حنفی یک دم لازم می‌گردد، اما طبق فقه شافعی دم لازم نیست ولی تأخیر آن بعد از ایام التشریق مکروه است.

مسأله ۲- سنت است که این طواف بعد از رمی،

حلق یا تقصیر و قربانی انجام شود.

*- طبق مذهب شافعی پیش از این سه عمل نیز می‌توان طواف زیارت را بجا آورد ولی در فقه حنفی ترتیب بین نسک واجب و تخلف آن موجب دم است.

مسأله ۳- برای زن حائض و نفساء، طواف زیارت نیز مثل سایر طواف‌ها جایز نیست اما اگر روز دوازدهم پاک شد و تا غروب فرصت کافی برای طواف - حداقل چهار شوط - وقت داشت ولی طواف را انجام نداد، در فقه حنفی یک دم واجب است والا معذور بوده کفاره‌ای بر او نیست چنین زنی باید صبر کند تا پاک شده، آنگاه طواف زیارت را انجام دهد.

مسأله ۴- بعد از انجام این طواف از احرام خارج و کلیه محرمات از جمله مباشرت با همسر - که بعد از تحلل اول همچنان باقی بود - بر حاجی حلال می‌گردد^(۱).

---

۱ - برادران شیعه پس از طواف زیارت وسعی، طواف دیگری به نام طواف نساء انجام می‌دهند و تحلل دوم را پس از طواف نساء حاصل می‌دانند.

۹- نماز طواف

نهمین عمل از اعمال حج

همانگونه که قبلاً نیز گفته شد، حاجی باید بعد از هر طواف، دو رکعت نماز بانیت نماز طواف در پشت مقام ابراهیم یا نزدیک به آن اداء نماید.

*- طبق مذهب حنفی بعد از کلیه طوافها خواندن نماز طواف واجب و براساس نظر فقهای مذهب شافعی سنت می باشد.

مسأله ۱- سنت است که این نماز در مقام ابراهیم (علیه السلام) خوانده شود به گونه ای که مقام ابراهیم (علیه السلام) بین نمازگذار و بیت الله واقع شود و هر مقدار نمازگذار به مقام نزدیکتر باشد بهتر است، اما چنانچه موجب آزار و اذیت دیگران شود می تواند نماز را به هر میزان که لازم است از مقام دورتر انجام دهد. اما نباید بدون دلیل و عذر از مقام فاصله گیرد.

مسأله ۲- در صورتیکه بطور کلی نتوانست نماز با شرایطی که ذکر شد ادا نماید خواندن آن در جای دیگری از حرم نیز وظیفه را ادا میسازد ولی اقامه آن خارج از محدوده حرم مکروه است.

مسأله ۳- در اوقاتی که خواندن نماز مکروه است یعنی هنگام طلوع و غروب آفتاب، وقت زوال و نصف النهار، خواندن نماز طواف جایز نیست،

اگرچه طواف مانع ندارد.

مسأله ۴- شایسته است نماز و دعا را مختصر کند تا جا برای دیگران باز شود.

۱۰- سعی بین صفا و مروه

دهمین عمل از اعمال حج است

سعی در روز دهم پس از انجام طواف زیارت، بین صفا و مروه انجام می‌گیرد؛ درست همان‌گونه که برای عمره انجام داده شد.

مسأله: چنانچه قبل از رفتن به منی در روز هشتم احرام بپوشد و طواف نفلی ادا کند و سعی بین صفا و مروه را نیز انجام دهد، در روز دهم پس از طواف، سعی بین صفا و مروه لزومی ندارد و برای آسانی همین روش مناسب است. چون کارهای روز دهم شامل حرکت از مزدلفه به جمره و از جمره به چادرها و از چادرها آمدن به مکه و انجام طواف زیارت در یک روز قدری مشکل است.

۱۱- بیتوته در منی

یازدهمین عمل از اعمال حج

یکی دیگر از اعمال حج بیتوته (ماندن در شب) در سرزمین منی است.

تمام حجاج شب یازدهم و دوازدهم از غروب

آفتاب تا اذان صبح را با قصد قربت در منی می گذرانند.

*- مسأله ۱- بیتوته در منی در فقه شافعی واجب و در فقه حنفی سنت مؤکده است.

مسأله ۲- اگر در روز دوازدهم تا قبل از طلوع فجر روز بعد از منی خارج نشد روز سیزدهم بعد از زوال، رمی جمرات انجام دهد.

*- مسأله ۳- وقت انجام رمی در روز سیزدهم نیز بعد از زوال ظهر است و طبق فقه شافعی حاجی گرچه رمی جمرات را روزهای قبل انجام داده است ولی به لحاظ ادامه بیتوته در شب سیزدهم باید شرط بعد از زوال ظهر را برای رمی مجدد رعایت کند، رمی قبل از ظهر در فقه حنفی جایز ولی مکروه می باشد.

چادرهای صحرای منی

*- مسأله ۴- طبق مذهب شافعی کسی که به واسطه عذری بیتوته در منی را ترک کرده است باید برای هر شب یک گوسفند قربانی کند.

مسأله ۵- فرد بیمار، پرستار وی، کسی که ماندن در منی برایش مشقت داشته باشد و عوامل کاروانها که برای تدارک کار حجاج باید به کارهای خود در مکه پردازند معذور محسوب و می‌توانند بیتوته در منی را ترک کنند.

۱۲- رمی جمرات سه گانه روز یازدهم و دوازدهم

حاجی شب روز یازدهم و دوازدهم را در چاردها بگذراند و در این دو روز بعد از زوال، وقت رمی جمرات است، اول جمره اولی، دوم جمره وسطی و سوم جمره عقبی را رمی می‌کند و به هر کدام هفت سنگ ریزه بزند.

۱۳- طواف وداع

پس از پایان اعمال روز دوازدهم به مکه بر می‌گردند و قبل از خروج از مکه انجام طواف وداع واجب است.

مسأله ۱- خواهرانی که موقع وداع حیض داشته باشند، می‌توانند از جلوی در مسجد وداع کنند و وارد نشوند و از بیرون کفایت می‌کند.

مسأله ۲- مستحب است که حاجی قبل از طواف وداع اثاثیه خود را جمع و وقتی که آماده سفر شد، به طواف وداع پردازد.

کودکان و اعمال مربوط به حج و عمره

از آنجا که یکی از شرایط وجوب حج بلوغ است، و حج و عمره بر کودکان واجب نیست، پدر و مادر که همراه او هستند، احرام او را می‌بندند و از طرف او لبیک بگویند و از ممنوعات احرام او را باز دارند و چنانچه مرتکب خلافی شود هیچ چیزی بر وی و یا ولی او از صدقه و دم لازم نیست.

سیر اعمال
حج

مکه

احرام
روز هشتم ذی الحجه

منی

بیتوته
از ظهر هشتم تا صبح نهم

عرفات

وقوف
از ظهر نهم تا غروب

مزدلفه

وقوف
شب دهم
تا طلوع آفتاب

منی

۱- رمی جمره عقبه روز دهم
۲- قربانی روز دهم
۳- حلق و یا قصر روز دهم

مسجد
الحرام

۱- طواف حج روز دهم
۲- نماز طواف روز دهم

سعی
صفا و مروه

سعی بین
صفا و مروه روز دهم

منی

۱- بیتوته در شب های یازده و دوازده
۲- رمی جمرات سه گانه
در روز های یازدهم و دوازدهم

طواف
وداع

قبل از خروج از مکه

جنايات

جنايات بر دو نوعند:

اول رعايت نكردن ممنوعات احرام
دوم ترك واجبات حج و يا قصور و کوتاهی در
انجام اعمال واجب در حج.

مسأله ۱- فرق بين جنايات با عذر وبدون عذر:
مرتكب شدن عمدی و آگاهانه یکی از اعمال
هشت گانه ممنوعات احرام را به دليل سرما، زخم،
درد که «عذر» نامیده می شود.

اما ارتكاب ممنوعات احرام را به صورت خطا،
فراموشی، بیهوشی، و خواب «عذر» نمی نامند.

چنانچه بر اثر بیماری لباس دوخته پوشد و یا
شیء خوشبویی به کار برد و یا موئی از بدن قطع کرد
و یا سر و روی را پوشانید، باید دید این خلاف و
جنايت به صورت کامل شده یا ناقص است؛ بطور
مثال شیء خوشبویی که به کار گرفته در یک عضو
کامل بدن بوده مانند همه سر، ریش، کف دستها
و غیره؛ اگرچه زمان استفاده کم بوده، بدون عذر
محسوب، و یک گوسفند واجب می شود و چنانچه
پس از ارتكاب آنرا بشوید دم ساقط نمی گردد.

چنانچه استفاده از خوشبویی با عذر بوده، اختیار
دارد بين اینکه یک گوسفند دم بدهد و یا سه روز
روزه بگیرد.

مدیریت اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری

چنانچه عضوی از اعضای کوچک بدن مانند بینی، گوش، چشم، سیبیل، انگشت را خوشبو کند و یا قسمت کمی از اعضای بزرگ را خوشبو کند، دادن صدقه به میزان صدقه فطر واجب گردد. گرفتن سه روز روزه نیز کفایت می‌کند.

مسئله ۲- استفاده حنا برای سر و ریش در حالت احرام ممنوع است.

مسئله ۳- چنانچه بیش از یک چهارم حنا استفاده نماید، دم واجب می‌شود در صورتی که حنا رقیق باشد، اما اگر حنا منجمد باشد و بیش از یک چهارم مالیده باشد، دو دم لازم آید، چرا که هم خوشبویی استفاده کرده و هم سر را پوشانیده است.

مسئله ۴- کشیدن سرمه معطر در چشم‌ها با یکی دوبار، صدقه لازم آید و بیش از آن دم واجب می‌گردد، اما سرمه ساده اشکالی ندارد.

مسئله ۵- برای پوشیدن لباس دوخته شده در حالت احرام، دم واجب گردد.

مسئله ۶- پوشیدن کفش در حال احرام. برای پوشیدن کفش که بر آمدگی پشت پا را بپوشاند، دم لازم گردد.

مسئله ۷- برای پوشیدن سر و صورت در مردان و پوشیدن صورت در زنان دم واجب گردد.

*- طبق فقه حنفی اگر هر کدام از سه جنایت بالا کمتر از یک شب یا یک روز کامل باشد بجای دم، صدقه بقدر فطر واجب می شود.

*- مسأله ۸- طبق فقه حنفی پوشانیدن یک چهارم سر و یا یک چهارم صورت برای زنان در حکم تمام سر و تمام صورت است.

*- مسأله ۹- طبق فقه حنفی تراشیدن و قیچی کردن موی سر و چیدن ناخن و قیچی کردن و تراشیدن یک چهارم و بیشتر از سر و یا ریش و موهای زیر بغل و موهای گردن و گرفتن ناخن های یک دست و یک پا و بیشتر از آن دم را واجب می سازد.

*- در فقه شافعی کمیت مؤثر نبوده و ارتکاب هر یک از محرمات ذکر شده در مسائل بالا به هر میزان که انجام گیرد، حکم کامل آن عمل را داشته و موجب دم می شود.

مسأله ۱۰- بازی کردن و بوسیدن زن و مرد با قصد شهوت، دم را واجب گرداند و لو انزال نشود.

مسأله ۱۱- جماع قبل از وقوف به عرفه، حج را فاسد می کند و بر هر کدام، دم و قضای سال بعد را واجب سازد؛ چون هیچیک مجاز به انجام جماع نبوده اند، ولی باید بقیه اعمال حج را نیز انجام دهند

اگرچه حجشان نفلی بوده، باز هم قضای آن واجب است.

*- **مسأله ۱۲** - جماع بعد از وقوف به عرفه و قبل از حلق که هنوز حاجی در حال احرام است طبق فقه شافعی موجب فساد حج می‌شود. اما طبق فقه حنفی موجب بطلان حج نیست بلکه فقط ذبح یک گاو یا شتر را واجب می‌نماید.

اما جماع پس از حلق و قبل از طواف فقط موجب ذبح یک گوسفند می‌شود.

مسأله ۱۳ - عبور از میقات بدون احرام به هر عنوان که باشد برای سفر حج و یا عمره و یا هر منظور دیگر جایز نیست و رعایت حدود میقات با احرام واجب است. چنانچه کسی احرام نداشت و از میقات گذشت بر او واجب است که دوباره برگردد و از میقات احرام ببندد و برود و بدون احرام تجاوز از میقات، دم را واجب سازد.

جرائم مربوط به طواف

*- **مسأله ۱۴** - طبق فقه حنفی در طواف، چه فرضی باشد یا نفلی، طهارت بدن و لباس لازم است و بدون طهارت، طواف مکروه است.

*- طبق مذهب شافعی، در کلیه انواع طواف وضو و طهارت واجب است و بدون آن طواف باطل است.

*- مسأله ۱۵- طبق فقه حنفی اگر طواف عمره را بدون وضو یا در حالت جنابت انجام داد یک دم لازم می‌شود و اگر طواف قدوم یا طواف وداع را بدون طهارت انجام بدهد صدقه لازم می‌آید و اگر در حالت جنابت طواف بکند دم لازم می‌شود و اگر طواف زیارت را بدون وضو انجام دهد دم لازم می‌شود و اگر در حالت جنابت یا حیض انجام بدهد باید یک شتر قربانی کند و اگر طواف‌ها را با طهارت اعاده کند چیزی بر او واجب نمی‌گردد.

*- مسأله ۱۶- طبق فقه حنفی اعاده طوافی که در حالت حیض و یا نفاس بوده و اشتباهاً ادا شده واجب است و طوافی که بدون وضو بوده، اعاده آن مستحب است، چنانچه اعاده نکند دم واجب می‌شود.

مسأله ۱۷- چنانچه کسی طواف زیارت را بدون وضو انجام داد و در ایام نحر بوده و پس از آن در همان ایام نحر طواف وداع را با وضو انجام داد، این طواف وداع خود به‌خود قائم مقام طواف زیارت می‌شود.

*- لیکن اگر بعد از ایام نحر طواف وداع را انجام دهد طواف زیارت هم محسوب می‌گردد ولی طبق فقه حنفی به‌علت تأخیر یک دم لازم می‌شود.

جرائم سعی

*- مسأله ۱۸- اگر حاجی سعی را در حج انجام نداد و به وطن برگشت، طبق فقه حنفی حج او صحیح است و یک دم بر او واجب می شود.

ولی طبق فقه شافعی حج او باطل است و سال آینده باید حج را دوباره انجام دهد.

*- مسأله ۱۹- اگر انسان سالم عمداً سعی را سواره انجام داد، طبق فقه حنفی حج او صحیح و یک دم بر او واجب است. اما طبق فقه شافعی آن سعی باطل است.

*- مسأله ۲۰- اگر کسی سه دور و یا کمتر را ترک کرد و یا سواره سعی نمود، طبق فقه حنفی صدقه بر او واجب می شود. و طبق فقه شافعی سعی او باطل است.

جرائم وقوف

*- مسأله ۲۱- بنا بر فتوای فقهای حنفیه خروج از محدوده عرفات قبل از غروب روز عرفه دم را واجب می سازد و هیچ عذری برای خروج قبول نمی شود و برگشتن به عرفات قبل از غروب، دم را ساقط می نماید. اما در فقه شافعی چنانچه حاجی عرفات را ترک و قبل از غروب بازگردد مانعی نیست.

*- مسأله ۲۲- چنانچه کسی بدون عذر، وقوف

مزدلفه را ترک کند در مذهب حنفی دم واجب شود، اما در مذهب شافعی دم واجب نیست. پیر مردان، زنان و بیماران، معذور به حساب می آیند و چیزی بر آنها واجب نمی گردد.

*- **مسأله ۲۳-** در مذهب حنفی پیش از رمی، سر را حلق نمودن و یا قصر کردن و یا ذبح قبل از رمی به دلیل رعایت نکردن ترتیب، دم را واجب می سازد.

جرائم رمی و قربانی

*- **مسأله ۲۴-** در مذهب حنفی چنانچه کسی یک روز کامل، رمی را ترک نمود و یا بیشترین سنگ ریزه های یک روز را رمی نکرده مثلاً از بیست و یک سنگ ریزه روز دوم و سوم ده عدد را رمی کرده و یازده عدد دیگر را گذاشت، دم واجب می شود.

مسأله ۲۵- ادای دم باید در محدوده حرم باشد، بیرون از محدوده حرم ادا نمی گردد و گوشت ذبح شده را صدقه دهد، خوردن آن برای کسانی که وضع مالی خوبی دارند درست نیست.

مسأله ۲۶- ادای صدقه و انجام دم از گردن حاجی به دلیل نداشتن ساقط نمی شود و تا آن را انجام نداده همچنان بر ذمه اش باقی است و با گرفتن روزه ادا نمی شود. روزه بر کسانی است که با عذر شرعی مرتکب عملی شده اند و توان ادای دم و صدقه را ندارند که با سه روز روزه جبران می شود.

زیارت مدینه منوره

چون اعمال حج تمام شد بزرگترین نعمت و سعادت، زیارت روضه نبی اکرم صلی الله علیه وآله وسلم است.

رسول اکرم (ص) فرموده‌اند: هر کسی که بعد از وفات به زیارت من بیاید مانند این است که در حال حیات، مرا زیارت کرده است.

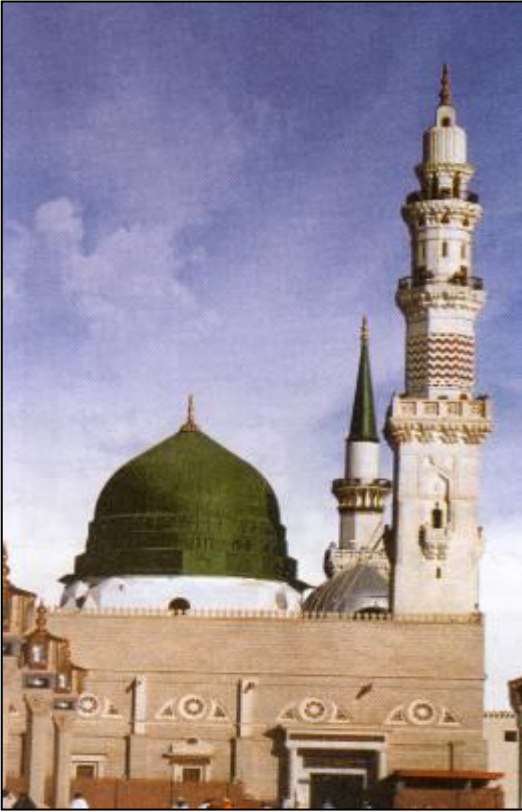
آن حضرت (ص) در حدیث دیگری فرموده‌اند: کسانی که به نیت زیارت مدینه منوره می‌آیند شفاعت‌شان بر من واجب است. مسلماً هیچ زائری بدون عذر، زیارت روضه نبی اکرم (ص) و عرض سلام و حضور به بارگاه رسول گرامی را ترک نمی‌نماید.

در بین راه به سمت مدینه منوره بکثرت، درود شریف را بخواند و به محض مشاهده درختان مدینه درود بخواند و چون چشمش به ساختمان‌های مدینه منوره بیفتد بعد از درود این دعا را بخواند:

اللَّهُمَّ هَذَا حَرَمُ نَبِيِّكَ فَاجْعَلْهُ وَقَايَةً لِي مِنَ النَّارِ وَأَمَاناً
مِنَ الْعَذَابِ وَسُوءِ الْحِسَابِ

ترجمه: ای خداوند! این حرم نبی (ص) تو می‌باشد، او را برای من امان از جهنم و عذاب و محاسبه قرار بده.

وقت دخول به مدینه منوره این دعا را بخواند:

(رَبِّ ادْخُلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ
 وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا، اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي
 أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَارْزُقْنِي مِنْ زِيَارَةِ رَسُولِكَ ﷺ، مَا رَزَقْتَ
 أَوْلِيَاءَكَ وَأَهْلَ طَاعَتِكَ وَاغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي يَا خَيْرَ مُسْئِلٍ
 وَأَغْنِنِي بِجَلَالِكَ عَنِ حَرَامِكَ وَبِطَاعَتِكَ عَنْ مَعْصِيَتِكَ
 وَبِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ وَنَوِّرْ قَلْبِي وَقَبْرِي. اللَّهُمَّ إِنِّي

اسْأَلُكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ عَاجِلَهُ وَآجِلَهُ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ
أَعْلَمْ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ
اللَّهُمَّ اجْعَلْ أَوْسَعَ رِزْقِكَ عَلَيَّ عِنْدَ كِبَرِ سِنِّي وَانْقِطَاعِ
عُمْرِي وَأَجْعَلْ خَيْرَ عُمْرِي آخِرَهُ وَخَيْرَ عَمَلِي خَوَاتِيمَهُ
وَخَيْرَ أَيَّامِي يَوْمَ الْقَاكِ).

ترجمه: ای پروردگارم مرا با صحت و سلامت و
راستی داخل فرما و با صحت و سلامت خارج فرما
و از پیش خودت یاری دهنده‌ای مقرر کن، درهای
رحمت خود را برایم بگشای، و از زیارت نبی
اکرم (ص) همان چیز نصیب کن که به بندگان خاص
و اولیاء عطا فرموده‌ای، و مرا ببخش و بر من رحم
کن ای بهترین کار ساز.

خدایا مرا بوسیله حلالیت از حرام بی‌نیاز کن و با
فرمانبرداریت از معصیت‌ها حفظ کن و به عنایت
و فضل خودت از غیر، مستغنی ساز، قلب و قبرم را
نورانی گردان. ای الله، خیر حال و آینده را از تو
می‌خواهم. و هر چه را می‌دانم یا نمی‌دانم از شر و
بدی به تو پناه می‌جویم. خدایا در ایام کهن سالی
روزیت را بر من فراوان کن و آخر عمرم را از اول
عمرم بهتر کن و آخرین اعمالم را از قبل بهتر بفرما
و بهترین روزهایم را، روزی قرار ده که تو را زیارت
می‌کنم.

برای ورود و داخل شدن به مسجد نبی (ص) اول
 قدم راست گذاشته شود و افضل است که از باب
 جبرئیل داخل شوید و بعد از آن در روضة الجنة
 حضور یابید، چرا که نبی اکرم (ص) فرموده‌اند (ما
 بین قبري و منبري روضة من رياض الجنة) و این جا
 قسمتی از بهشت است و بعد به روضه نزدیک شده
 چنان بایستد که پشت به قبله و رو به سمت روضه
 نبی گرامی باشد و چنان نماید که نبی اکرم (ص) رو
 به قبله خوابیده و سلام او را می شنود. عظمت و
 بزرگواری رسول الله (ص) را در نظر بگیرد و مشرف

به عرض سلام شود.

چنانچه بتواند این دعا را بخواند:

(السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَ خَلْقِ
اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَةَ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ
السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ وُلْدِ آدَمَ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ
وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَاتَمَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ
السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا شَفِيعَ الْأُمَّةِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُزْمَلُ، يَا
رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ
وَأَشْهَدُ أَنَّكَ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ أَشْهَدُ أَنَّكَ بَلَّغْتَ الرِّسَالََةَ وَأَدَّيْتَ
الْأَمَانَةَ وَنَصَرْتَ الْأُمَّةَ وَكَشَفْتَ النِّعْمَةَ فَجَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا جَزَاكَ
اللَّهُ عَنَّا أَفْضَلَ مَا جَاوَزَى نَبِيًّا عَن أُمَّتِهِ. اللَّهُمَّ أَعْطِ سَيِّدَنَا
عَبْدَكَ وَرَسُولَكَ مُحَمَّدَ الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيعَةَ
وَأَبْعَثْهُ مَقَامًا مُحَمَّدًا الَّذِي وَعَدْتَهُ، إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ
وَأَنْزِلْهُ الْمَنْزِلَ الْمُعَرَّبَ عِنْدَكَ، إِنَّكَ سُبْحَانَكَ ذُو الْفَضْلِ
الْعَظِيمِ).

ترجمه: سلام بر تو ای رسول خدا(ص)، سلام بر
تو ای بهترین مخلوق خدا، سلام بر تو ای برگزیده
خدا، سلام بر تو ای دوست خدا، سلام بر تو ای
سردار اولاد آدم، سلام بر تو ای نبی(ص) و رحمت
و برکت خدا بر تو باد، سلام بر تو ای خاتم
پیغمبران(ص)، سلام بر تو ای شفاعت کننده برای
امت، سلام بر تو ای مزمل ای رسول الله(ص).
گواهی می دهم نیست خدایی بجز خدای یکتا و

گواهی می‌دهم تو بنده و رسول (ص) خدایی و گواهی می‌دهم رسالت را ابلاغ فرمودی و امانت را ادا نمودی و امت را نصیحت و نعمت را ظاهر فرمودی، خداوند ترا جزای خیر دهد. الله تو را از طرف ما همان بهترین جزایی بدهد که پیامبری را از طرف امتش داده است. ای الله بده سرور ما و بنده و رسالت محمد (ص) را وسیله و بزرگی و مرتبه بلند و برسان او را به مقام ستوده‌ای که او را وعده داده‌ای، و تو خلاف و عده نمی‌کنی. و بدرجه قربت برسان. بی‌شک تو پاکی و صاحب فضل و بزرگی هستی. بعد از آن به این نحو توسل بجوید و شفاعت بخواهد:

(يا رَسُولَ اللَّهِ اسْأَلْكَ الشَّفَاعَةَ وَأَتَوَسَّلُ بِكَ إِلَى اللَّهِ فِي أَنْ أَمُوتَ مُسْلِمًا عَلَى مِلَّتِكَ وَسُنَّتِكَ).

ترجمه: ای رسول الله از تو درخواست شفاعت می‌کنم و تو را در درگاه خدا وسیله قرار دادم که در حالت اسلام و ملتت و سنتت بمیرم.

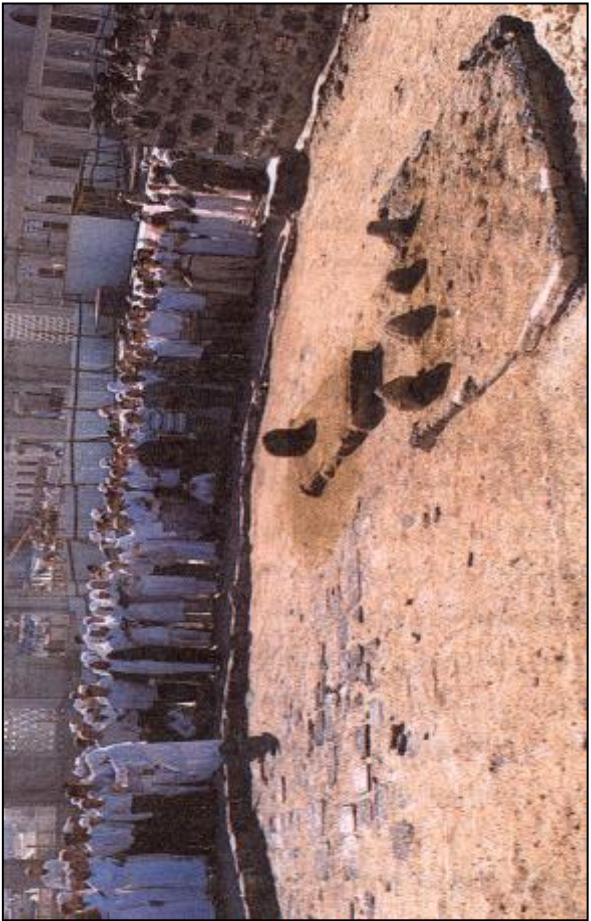
چنانچه از طرف کسی می‌خواهد عرض سلام کند، بگوید:

(السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مِنْ فُلَانٍ بِنِ فُلَانٍ يَسْتَشْفَعُ بِكَ إِلَى رَبِّكَ)

ترجمه: سلام بر تو باد ای رسول خدا از طرف فلان بن فلان از تو امید شفاعت درگاه رب تو دارد.

بعد از آن تا زمانی که در مدینه منوره سکونت دارد از فیض عرض سلام بر روضه اطهر بهره‌مند شود و نوافل در مسجد النبی (ص) به فراوانی بخواند و برای رسول خدا (ص) و خلفاء و ازواج آن رسول اکرم درود بفرستد. پس از نماز صبح چنانچه بتواند به مسجد قبا برود و در آنجا نماز بخواند؛ چون که ثواب رفتن به مسجد قبا هر روزی به اندازه یک عمره است.

بعد از زیارت روزمره روضه اطهر رسول الله به زیارت قبور و مزارات بقیع که ازواج مطهرات، اولاد رسول خدا (ص)، و اصحاب آن حضرت مانند حضرت عثمان غنی (رض)، حضرت عباس (رض)، و عترت ایشان حضرت امام حسن (ع)، حضرت ابراهیم (ع)، حضرت فاطمة الزهرا (س)، حضرت محمد باقر (ع) و حضرت جعفر صادق (ع) هستند، برود.

قبور أهل بیت پیامبر (ص):

- ۱- عباس عمومی پیامبر (بالا) ۲- امام حسن مجتبی (ع)
- (سمت راست) ۳- امام زین العابدین (ع) ۴- امام محمد
- باقر (ع) ۵- امام جعفر صادق (ع)

وداع با رسول خدا(ص)

ابتدا دو رکعت نماز نفل ادا کند و نزد روضه اطهر حاضر شود و ضمن عرض سلام دعا کند و از خداوند بخواهد تا زیارت او را قبول فرماید و او را به سلامت به اهل و عیالش برساند و از هرگونه ناراحتی در دو دنیا محفوظ بدارد و بار دیگر زیارت روضه اطهر را نصیصش کند و بدین نحو دعا بخواند:

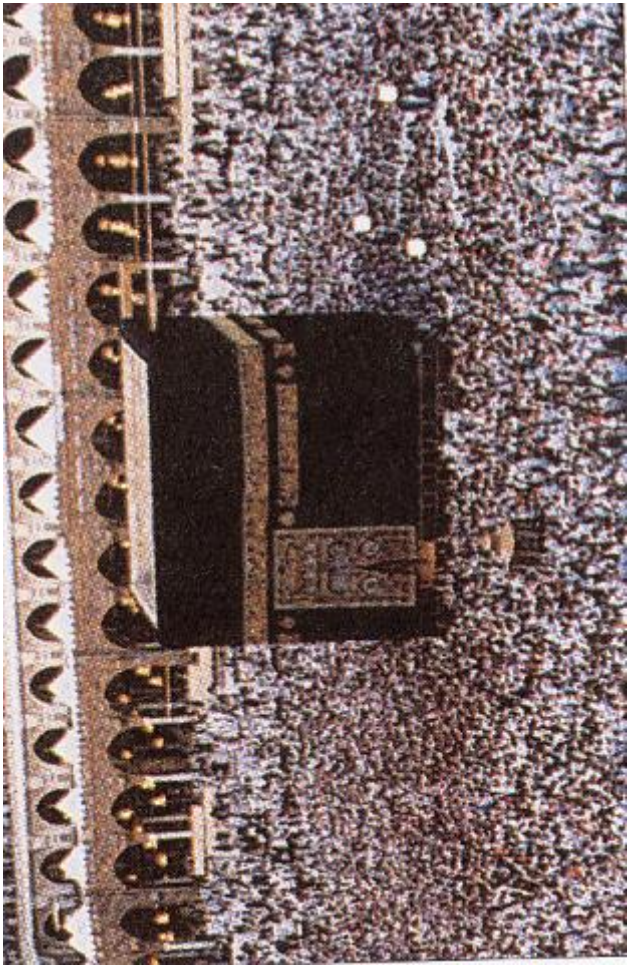
اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ هَذَا آخِرَ الْعَهْدِ بِنَبِيِّكَ وَمَسْجِدِهِ وَحَرَمِهِ
وَيَسِّرْ لِي الْعُودَ إِلَيْهِ وَالْعُكُوفَ لَدَيْهِ وَأَرْزُقْنِي الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي
الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَرُدَّنَا إِلَى أَهْلِنَا سَالِمِينَ غَانِمِينَ آمَنِينَ بِفَضْلِكَ
وَكَرَمِكَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

ترجمه: خدایا این زیارت را آخرین دیدار و زیارت از نبی اکرم(ص) و مسجد و حرم حضرت مگردان و برایم بازگشت به این بارگاه و ماندن در این آستانه رامیسر و آسان بگردان و عفو و عافیت را در دنیا و آخرت نصیب من بفرما و مارا از فضل و کرمت به سلامتی و با بهره‌مندی و امن و امان به پیش اهل و عیالمان برگردان، ای پروردگار جهانیان و به رحمت خودت، دعایم را اجابت کن ای رحم‌کننده‌ترین رحم‌کنندگان.

با این اشعار برای رسول الله به این نوشتار پایان می‌دهیم:

ای خالق البرایا، ای واهب العطايا

ما را نصیب گردان فضل و خدای احمد(ص)
 بوی قمیص یوسف، درمان چشم یعقوب
 چشمان کور ما را، دارو جمال احمد(ص)
 قلبی ضعیف و پر خون دارم من ای خدایا
 دلهای ریش ما را دارو، زلال احمد(ص)
 دردی درون قلبم چند وقت گشته پیدا
 داروی درد قلبم باشد خصال احمد(ص)
 نی خورد و خواب دارم، نی راحت و قراری
 نی ماه و سال دانم جز ماه و سال احمد(ص)
 سوز و نوای سازم فکر و خیال و وهم
 هر وقت و لحظه هر دم باشد خیال احمد(ص)
 از بس خراب و زارم پر نقص و پر زوالم
 نقص و زوال ما را جبران کمال احمد(ص)
 السلام ای صاحب خَلْقِ عَظِيمِ
 السلام ای معدن جُودِ عَمِيمِ
 السلام ای سرور عالیجناب
 السلام ای شافع یومِ الحِساب
 السلام ای مقتدای مرسلین
 السلام ای رحمة للعالمین
 السلام ای پیشوای انبیا
 السلام ای پس روتو، اولیا

مدیریت اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری